

UNIVERZNA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

DIPLOMSKO DELO

MARKO BOŠKOSKI

UNIVERZNA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

DIPLOMSKO DELO

POMEN MULTINACIONALK V PROCESU GLOBALIZACIJE
IN NJIHOV VPLIV NA LOKALNA PODJETJA

Ljubljana, avgust 2010

MARKO BOŠKOSKI

IZJAVA

Študent Marko Boškoski izjavljam, da sem avtor tega diplomskega dela, ki sem ga napisal pod mentorstvom doc. dr. Črta Kostevca in dovolim objavo diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne 12.8.2010

Podpis : _____

Kazalo

Uvod	1
1. Kaj je globalizacija?	2
1.1 Vplivi na globalizacijo.....	3
1.2 Možne smeri razvoja globalizacije.....	4
2. Prednosti in slabosti globalizacije	4
2.1 Revščina.....	6
2.2 Onesnaženje.....	7
2.3 Kulturne razlike.....	8
3. Opredelitev multinacionalk	9
3.1 Multinacionalke kot instrumenti globalizacije.....	10
3.2 Vzroki vstopa multinacionalk na tuje trge.....	12
3.3 Načini vstopa multinacionalk na tuje trge.....	14
4. Koristi in škode multinacionalk ter vplivi na lokalna podjetja	16
4.1 Prednostni učinki multinacionalnega podjetja.....	16
4.2 Negativni vidiki obnašanja multinacionalnih podjetij.....	17
4.3 Področja vplivanja multinacionalk v državah gostiteljicah.....	19
4.3.1 Kapital.....	20
4.3.2 Zaposlovanje.....	20
4.3.3 Tehnologija.....	21
4.4 Primer multinacionake, ki vstopa na nov trg.....	23
Sklep	23
Literatura in Viri	25

Kazalo slik

<i>Slika 1: Pozitivni in negativni vplivi na globalizacijo pri posameznih državah.....</i>	<i>5</i>
<i>Slika 2: Razporeditev svetovnega bogastva.....</i>	<i>6</i>
<i>Slika 3: Razlike med globalnim, multinacionalnim in transnacionalnim podjetjem.....</i>	<i>10</i>
<i>Slika 4: Predstavlja tveganje in nadzor pri multinacionalkah.</i>	<i>15</i>
<i>Slika 5: Negativni vplivi multinacionalk na lokalna podjetja.....</i>	<i>18</i>

Kazalo tabel

Tabela 1: Porazdelitev svetovnega bogastva med razvitimi državami, državami v razvoju in tranzicijskimi državami.....	7
Tabela 2: Največje multinacionalke po tržni kapitalizaciji.....	12
Tabela 3: Število zaposlenih v multinacionalnih podjetjih razvitih držav z upoštevanjem tudi nelastniških razmerij, kot so pogodbeni izdelava, licenciranje, franšize,... (v milijonih)	21

Uvod

Globalizacija je sklop sprememb v družbi, politiki in ekonomskem sistemu, ki se je pojavil v poznih osemdesetih letih prejšnjega stoletja kot posledica razširjenega trgovanja in kulturnih izmenjav na globalni ravni. Povečeval se je pomen multinacionalnih podjetij, pospešili so se mednarodni kapitalski tokovi in prišlo je do porasta mednarodne trgovine.

Danes je globalizacija že tako razširjena, da lahko povsod pijemo pijačo znamke Coca-Cola, jemo Mcdonald'sove hamburgerje in se vozimo z BMW-jem. Globalizacija je tako prisotna pri vseh načinih poslovanja in si danes težko predstavljamo, da bi živeli brez nje. Tako nam daje nove načine povezovanja podjetij in omogoča nove priložnosti. S pojmom globalizacija pa vedno povezujemo tudi multinacionalna podjetja, saj so ta po mnenju mnogih glavni nosilci globalizacije.

Namen diplomske naloge je analiza globalizacije, predstaviti, kakšen vpliv in pomen imajo multinacionalna podjetja na globalizacijo ter kaj se zgodi z lokalnimi podjetji ob vstopu multinacionalnega podjetja na nov trg. Kaj jim multinacionalka omogoča in s čim jih ogroža?

Diplomsko delo obsega štiri poglavja. V prvem bom opredelil pojem globalizacije in jo tako opisal z večih zornih kotov, nato pa bom bolj politološko razčlenil definicije globalizacije v 5 skupin. Kasneje bom predstavil različne dejavnike, ki vplivajo na razvoj globalizacije in napovedal njene možne smeri razvoja v prihodnje.

V drugem poglavju diplomske naloge bom nanizal pozitivne in negativne vplive globalizacije in multinacionalk na poslovno okolje. Po eni strani multinacionalna podjetja širijo tehnologijo, razvoj človeškega kapitala, vključujejo se v mednarodne trgovske tokove in pripomorejo k razvoju lokalnih podjetij. Po drugi strani pa so danes multinacionalna podjetja pogost obiskovalec manj razvitih držav, saj tam širijo svoje proizvodne obrate in izkoriščajo poceni delovno silo. Tako se povečujejo razlike med revnimi in bogatimi. Na koncu diplomske naloge bomo tako prišli do zaključne ugotovitve, ali so multinacionalke in globalizacija nekaj pozitivnega ali negativnega.

V tretjem poglavju bom opredelil multinacionalke in napisal vzroke ter načine vstopa na tuje trge, saj imajo na globalizacijo multinacionalne korporacije zelo velik vpliv. Odraža se v porastu obsega tujih neposrednih investicij, mednarodne menjave in velikem porastu obsega mednarodnega sodelovanja med podjetji, saj po ocenah OECD multinacionalke v celotni mednarodni trgovini zavzemajo preko 70-odstotni delež (Jaklič, 2006, str. 124).

V zadnjem, četrtem delu, pa bom skušal ugotoviti vplive multinacionalnih podjetij na lokalna podjetja. Pod lokalna podjetja v večini primerov sodijo manjša ali srednje velika podjetja, ki

so prisotna samo na svojem lokalnem območju. Pri vstopu multinacionalk na nov trg bom tako ugotovil, kateri so pozitivni in kateri negativni učinki na lokalna podjetja in katera so področja vplivanja.

Diplomsko delo se konča z zaključkom, v katerem so povzete pomembnejše ugotovitve in sklepanja.

1. Kaj je globalizacija?

Ljudje na vseh koncih sveta uporabljajo tehnološko razpoložljive vire, znanje in ideje. Življenje ljudi postaja tako vse bolj podobno in dobiva globalna obeležja, svojstvenost in razlike med kulturami se izgublja. Ta pojav danes imenujemo globalizem. Svetličič poimenuje globalizem kot družben, dolgoročen, multidisciplinaren in vsemogoč pojav, ki dandanes za posamezne države postaja problem vseh, saj se z današnjim sistemom vsi zavedamo, da smo si ljudje preveč povezani (Svetličič 1996, str. 18-19).

Globalizem je ideologija prostega trga, neoliberalizma, ki vzpostavlja razumevanje ne le gospodarskih in poslovnih odnosov, pač pa tudi širše družbe. Globalizem je povzročil, da so se gospodarstva posameznih držav začela odpirati in povezovati, kar jim je omogočilo večjo blaginjo. Zaradi povezanosti današnjega sveta je slabo razvitim državam to omogočilo, da so preskočile posamezne razvojne stopnje (Svetličič 1996, str. 18-19). Globalizacija je povezovanje različnih kultur sveta in povečuje zavest o svetu kot celoti ter je proces širjenja možnosti in vpliva transnacionalnih akterjev nasproti nacionalni državi. (Beck 2003, str. 43). Globalizacija določa svet kot homogeno celoto, saj ga združuje in povzroča, da notranja, nacionalna vprašanja družbe in dejavnosti istočasno postajajo tudi zunanja, globalna vprašanja. Skupni problemi človeštva zahtevajo skupno reševanje in odločanje (Vrhunec, 1997, str. 5).

Globalizacija je tako delež sprememb v politiki, družbi, načinu življenja in ekonomskem sistemu kot posledica trgovanja in kulturnih izmenjav na globalni ravni. V ekonomskem sistemu se globalizacija nanaša na večje spremembe v zadnjih desetletjih, zlasti zaradi povečanja mednarodnega trgovanja, liberalizacije in proste trgovine. Z globalizacijo imamo občutek, da svet postaja dejansko eno. Z velikim porastom proizvodnje in potrošnje pa je dobilo človeško življenje na katerem koli delu našega planeta značilnosti sodobne civilizacije (Čavničar, 2003, str. 175).

Globalizacija je v različnih državah tudi različno prisotna, saj je vse odvisno, kako ljudje sprejemajo določene novosti, spremembe in navade. Globalizacija ima prostorsko in količinsko dimenzijo. Količinska dimenzija se pokaže v tem, da so se zelo povečali blagovni tokovi. Svetovno gospodarstvo se je podvojilo v letih 1950–1990, svetovna trgovina pa se je v

tem času početverila. Prostorska dimenzija pa se izraža v širitvi blagovnih tokov ne le preko meja države, temveč tudi preko kontinentov (Čavničar, 2003, str. 176).

Zelo poglobljeno, bolj politološko razčlenitev definicij globalizacije je podal Scholte. Razdelil jih je v 5 skupin, saj je globalizacije zelo obširen pojem (Svetličič, 2004, str. 28):

1. Globalizacija v pomenu internacionalizacije.

Po tej definiciji je globalizacija oznaka za procese naraščajoče mednarodne izmenjave in medsebojne odvisnosti. Dokaz za to vrsto globalizacije so ogromni trgovski in kapitalski meddržavni pretoki in intenzivnejša mobilnost med državami, ki vključuje ljudi in ideje.

2. Globalizacija kot liberalizacija.

Ta predstavlja odpravljanje ovir med državami, ki stojijo na poti nastajanja odprte globalne ekonomije oz. tako imenovane ekonomije brez meja. Torej globalizacije je samo druga beseda za procese mednarodnega ekonomskega povezovanja.

3. Globalizacije je univerzalizacija.

Pod tem si lahko predstavljamo planetarno sintezo kultur in globalni humanizem. Primer tega je uveljavljanje gregorijanskega koledarja, kitajskih restavracij, širjenje avtomobilizma in dekolonizacija.

4. Globalizacija je vesternizacija ali modernizacija.

Tukaj gre za ključne družbene strukture modernosti. Gre za širjenje kapitalizma, racionalizma, birokracije in druge. Te se širijo po vsem svetu in uničijo vse tiste stare strukture in tradicije, na katere so naleteli na svojem neustavljivem pohodu. Globalizacijo pri tem opisujejo kot imperializem v podobi McDonalldsov, Hollywooda in CNN-a.

5. Globalizacija deteritorizma ali širjenje suprateritorialnosti.

Globalizacija v smislu rekonstrukcije geografije, kar pomeni, da družbenega prostora ne obvladuje več teritorialni prostori, teritorialne razdalje in teritorialne meje. Globalizacijo opisuje kot proces, ki vsebuje preoblikovanje celotne prostorske organizacije družbenih odnosov. in transakcij.

1.1 Vplivi na globalizacijo

Na globalizacijo gospodarstva vplivalo različni dejavniki (Čavničar, 2003, str. 176):

- Vse večja liberalizacija gospodarstva in mobilnost kapitala
- Vse ostrejša konkurenca med podjetji,
- Razvoj komunikacij (zlasti preko elektronskih medijev),
- Razvoj transporta,
- Naraščanje kupne moči
- Izenačenost navad v porabi.

Razvoj transporta je močno vplival na globalizacijo gospodarstva. Sodobna logistika in nizki transportni stroški omogočajo medkontinentalno poenotenje in hitrejši transport dobrin, kar

pomeni izboljšanje distribucije, zalog, naročanja, meritve rezultatov in hitre finančne poravnave. Tako se je globalizacija najbolj razširila v zadnjih nekaj letih, zlasti na račun hitrih transportnih poti in interneta (Glavič, 2009). Te spremembe so v zadnjih letih najboljše izkoristila določena podjetja, ki danes veljajo kot multinacionalne korporacije.

1.2 Možne smeri razvoja globalizacije

Čavničar (2003) ugotavlja, da se je globalizacija v zadnjih letih močno okrepila in da se bo tako tudi nadaljevalo. Oblike in intenzivnost se bodo v prihodnosti spreminjale. Možne smeri razvoja so, da se bo internacionalizacija krepila in bogatila z novimi oblikami čezmejnega podjetniškega sodelovanja. Medregionalne povezave in zametki pravega mednarodnega sistema se bodo krepili. Urejali se bodo tokovi mednarodnih naložb in storitev. Avtoritete posameznih držav se bodo zmanjšale, saj bodo imela multinacionalke vedno večjo vlogo v kreiranju mednarodne politike. Mednarodne povezave bodo vse prožnejše, medsebojno prepletene in konfederalne. Dejavnosti, kot je proizvodnja, se bodo vse bolj decentralizirale, medtem ko se bodo druge (zunanje) internalizirale. Sedaj so glavni subjekt globalizacije multinacionalke. V prihodnosti pa se pričakuje, da se bodo tem podjetjem pridružila še srednja in manjša podjetja. Verjetno ne samo iz najrazvitejših držav, temveč tudi iz držav, ki so sedaj v razvoju ali trenutno spadajo med manj razvite države (Čavničar, 2003, str. 177-178). Vendar pa smo v zadnjih nekaj letih pričali recesiji, kar je povzročilo manjši zamik Čavničarjevih napovedi, saj je v zadnjih dveh letih kriza vplivala na zmanjšanje in celo reverzijo nekaterih globalizacijskih tendenc.

Globalizacija pa se bo vseeno širila naprej. Nanjo bo v prihodnje zelo vplival tudi razvoj tehnologije, saj ta omogoča preboj novih multinacionalk. Razvoj nove tehnologije bo prinesel spremembe v proizvodnih sistemih. Uvajanje novih tehnologij in računalniško podprto proizvodnjo pa bo potrebno dograditi še z organizacijskimi inovacijami. Obstale bodo tiste multinacionalke, ki bodo tehnološko konkurenčne in ki bodo s svojim načinom poslovanja lahko konkurirala malim in srednje velikim podjetjem, saj bodo ta podjetja na prihodnost zaradi svoje fleksibilnosti najboljše pripravljena. V zadnjih časih smo z gospodarsko krizo v svetu pričali raznim dogodkom, kjer se pokažejo šibkosti kapitalizma. Kapitalizem torej sopiha, ne bo pa potonil. Spreminjanje pojavnih oblik bo poslej hitrejše. Lahko bi celo prisegli na konvergenco z že pokopanimi ideali socializma in socialno pravičnostjo. Verjetno lahko pričakujemo, da se bo nihalo, ki se je dosedaj bolj nagibalo v korist kapitala, začelo bolj nagibati v korist dela (Svetličič, 2004, str. 25).

2. Prednosti in slabosti globalizacije

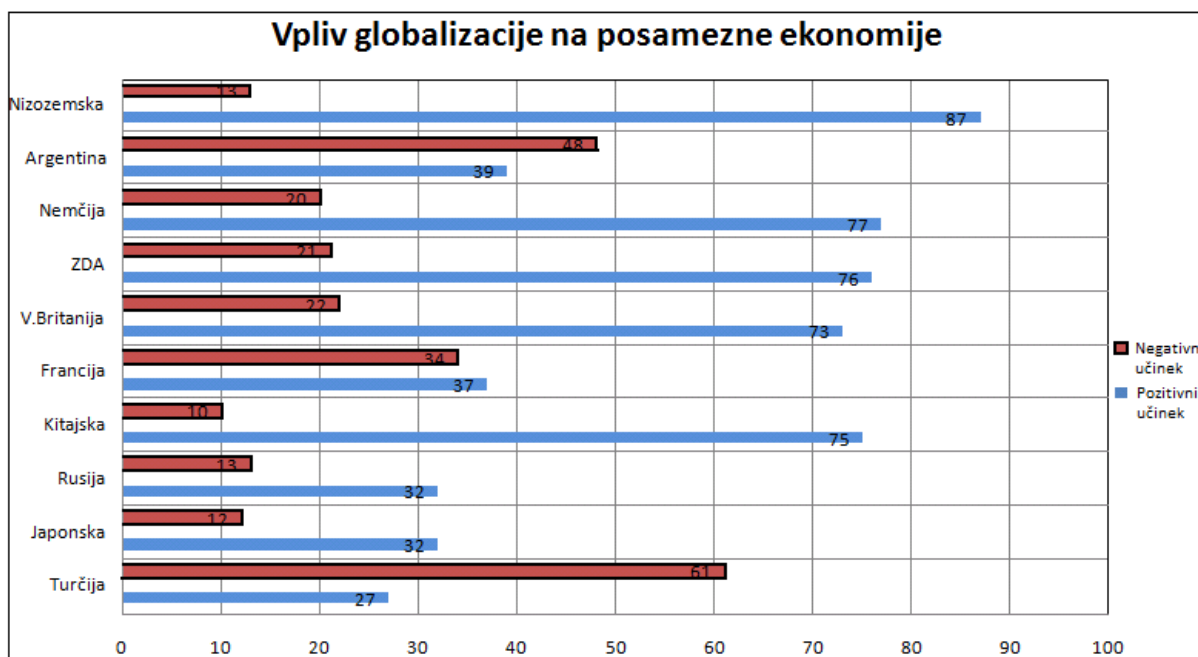
Pri globalizaciji gre za neustavljivi, nepovraten proces, ki se je v zadnjih desetletjih zelo razvil in prinesel kar nekaj pozitivnih stvari, hkrati pa prinaša tudi negativne. Zato je potrebno

globalizacijo nekako omejiti ali jo regulirati, saj lahko privede do velike nezaposlenosti ali socialne dezintegracije (Svetličič, 1996, str. 74 –93).

Globalna produkcija koristi multinacionalkam in bogatim državam, ker si na tak način lahko znižujejo proizvodne stroške. Globalizacija pa koristi tudi revnim državam, ker odpira nova delovna mesta ter revnejšim državam ponuja izkušnje o sodobnih tehnologijah in vlaganjih. Nekaterim prinašajo multinacionalke velike koristi, mnogim drugim pa zelo majhne ali nobenih. Ena od posledic tega je tudi drastično upadanje življenjske ravni. Danes je omogočena velika mobilnost ljudi in kapitala, zato se usposobljeni ljudje velikokrat odločijo za selitev iz manj razvitih držav v razvitejše (beg možganov). Ljudje iz Afrike se selijo v Ameriko, Evropo ali na Bližnji vzhod in tako v Afriki ostaja neizobraženo prebivalstvo. Posledica tega je revščina in nerazvitost tega območja, saj ni sposobnih ljudi, ki bi lahko sami prinesli blaginjo v ta del sveta (Sachs, 2001, str. 3).

V različnih državah ima globalizacija različen vpliv. Pri nekaterih je vpliv pozitiven, medtem ko je pri nekaterih negativen. Presenetljiv je pogled Svetovnega gospodarskega foruma na posledice globalizacije po dogodkih 11. 9. 2001. Svetovni gospodarski forum je med oktobrom in decembrom 2001 izvedel doslej največjo javnomnenjsko raziskavo o vplivu globalizacije. Telefonska anketa je zajela 25 tisoč potrošnikov iz 25-ih držav. Večina jih meni, da ima globalizacija pozitiven vpliv na njihovo vsakdanje življenje. Najmočnejša podpora globalizaciji je vidna pri nekaterih evropskih državah, v Severni Ameriki ter pri nekaterih revnejših azijskih državah. Največje nasprotovanje globalizaciji je prisotno v državah, ki se srečujejo s političnimi in gospodarskimi krizami (Turčija, Argentina). V to anketo Slovenija ni bila vključena (Stanovnik, 2002, Finance)

Slika 1: Pozitivni in negativni vplivi na globalizacijo pri posameznih državah (%).

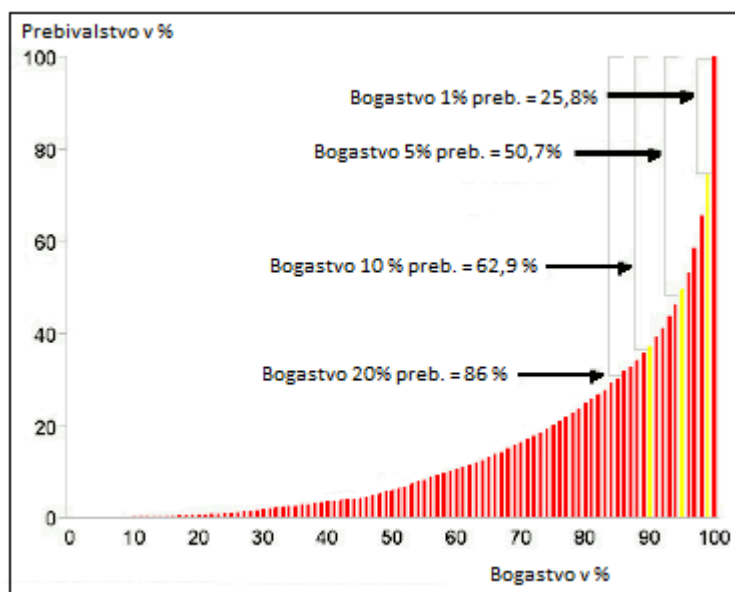
Vir: Svetovni gospodarski forum, New York 2002.

2.1 Revščina

Globalizacija ima tudi velik vpliv na revščino, zato se lahko sprašujemo, ali je globalizacija obljubljeni raj na zemlji, kot želijo prikazati nekateri, ali zanesljivo znamenje še večje revščine in bede, v katero se pogreza vedno večje število svetovnega prebivalstva (Dovč, 2001, str.8). Globalizacija je povezovanje med različnimi državami in ljudmi, vendar pa z njo predvsem širimo interes multinacionalk. Po številu in po razvitosti so ameriške multinacionalke s svojo navzočnostjo najbolj zaznamovale svet. Potem se lahko sprašujemo, ali je globalizacija predvsem amerikanizacija in vsiljevanje ameriškega načina življenja in kulture preko svojih multinacionalnih podjetij? Ali pa je ta fenomen globalizacije za večino svetovnega prebivalstva novo upanje za boljše življenje? (Dovč 2001, str.8). Za glavno gibalno razvoja veljajo neposredne tuje investicije. Za številne države v razvoju to prinaša največji vir zunanjih finančnih sredstev. Po ugotovitvah konference Združenih narodov za trgovino in razvoj (UNCTAD) so se v zadnjih 50-ih letih neposredne tuje naložbe povečale za 50-krat. Količina denarja, ki ga države v razvoju pridobivajo v zadnjih letih, raste, vendar so razlike med revnimi in bogatimi čedalje večje. Najbogatejših 20 % svetovnega prebivalstva ima 86 % globalne porabe, ostalih 80 % svetovnega prebivalstva pa se vsakodnevno bojuje za preživetje (Dovč, 2001, str 8).

Spodaj imamo sliko, ki prikazuje razporeditev svetovnega bogastva. Iz nje je razvidno, da ima 1 % svetovnega prebivalstva kar 25,8 % vsega svetovnega bogastva, 5 % prebivalstva ima 50,7 % bogastva, 10 % prebivalstva ima 62,9 % bogastva in 20 % vsega prebivalstva na svetu im kar 86 % vsega svetovnega bogastva. Razlike se bodo po mojem mnenju v prihodnje samo še povečevale, tako da bo imelo vse manj prebivalstva vse več bogastva.

Slika 2: Razporeditev svetovnega bogastva

Vir: F. Dovč, *Dobre in slabe plati globalizacije*, Ljubljana 2001

Čeprav je tehnološki napredek eden glavnih akterjev razslojevanja prebivalstva, pa ima pomembno vlogo tudi globalizacija.. Posamezne države na račun globalizacije in mednarodne menjave hitro napredujejo in rastejo, medtem ko druge zaradi svoje politike ne rastejo s tolikšno hitrostjo in nastajajo vse večje razlike (Svetličič, 2004, str.18). Zato bom s spodnjo tabelo, ki je razdeljena v 3 skupine držav, s številkami podprl zgornje trditve o neenakosti svetovnega prebivalstva. Tako lahko lažje vidimo, kje je največja koncentracija bogastva.

Tabela 1: Porazdelitev svetovnega bogastva med razvitimi državami, državami v razvoju in tranzicijskimi državami.

leto 2008	denarja v milijonih \$	Prebivalstva v tisočih	\$/prebivalca
Svet	16.058.845	6.750.062	2.379
Razvite države	9.107.712	1.018.492	8.942
Držve v razvoju	6.259.273	5.430.830	1.152
Tranzicijske države	691.860	300.740	2.300

Vir: UNCTAD handbook of statistics 2009.

Na podlagi zgornje tabele lahko razberemo, kako je bogastvo razporejeno med tremi vrstami držav. Tako lahko ugotovimo, da je povprečen prebivalec razvite države v povprečju več kot 7-krat bogatejši od povprečnega prebivalca države v razvoju. Slovenijo uvrščamo med razvite države, medtem ko ostale države bivše Jugoslavije uvrščamo med tranzicijske države (UNCTAD, 2009). Vprašanje porazdelitve koristi in stroškov se seveda nanaša tako na neenakosti med državami in neenakosti znotraj držav ter nenazadnje na prebivalce sveta nasploh. Razlike se krepijo, obenem pa so se nekatere države uspele priključiti razvitim (Svetličič 2004, str.38). Tako je Maddison (1995) ugotovil, da so v celotni zgodovini človeštva vedno zaostali tisti predeli sveta, tiste države, ki so izgubile stik s svetom.

Čedalje več ljudi se zaveda, da je treba stvari spremeniti v temeljih socialnega razvoja v vseh državah. Revščina je najpogostejši razlog kršenja človekovih pravic po svetu, ljudi spodbuja k množičnim selitvam in v vseh pogledih negativno vpliva na svetovno gospodarstvo. Tako globalizacija pripomore k povečanju razlik med bogatimi in revnimi, saj označuje predvsem širjenje interesov velikih korporacij (Dovč, 2001, str. 8).

2.2 Onesnaženje

Onesnaževanje postaja čedalje večji problem v današnjem svetu. Dogajajo se velike klimatske spremembe in to bo velika preizkušnja za človeštvo. Prihodnost je v rokah najrazvitejših držav, saj so te največji onesnaževalci našega okolja. Zaradi povečanja proizvodnje multinacionalk nastajajo problemi v pomanjkanju pitne vode, ogromnih količin smeti in izčrpavanje naravnih virov. Velike multinacionalke pa posameznim državam prinesejo toliko denarja, da postajajo ta podjetja izvzeta iz okoljevarstvenih pravil in na tak način škodijo celotnemu planetu (Dovč, 2001, str. 8).

Največji onesnaževalec ozračja so ZDA s 24 % vsega svetovnega izpusta ogljikovega dioksida, vendar želje za spremembe ne kažejo. Njihovi argumenti niso znanstveno podkovani in so največkrat kratkovidni in egoistični. Del take politike so naftne multinacionalke, ki želijo v povezavi s politično močjo zavarovati lasten dolgoročen dostop do svetovnih energetskega virov. Ameriška zvezna administracija je ena največjih preprek v boju proti globalnemu segrevanju, saj doživlja tudi največji pritisk od multinacionalnih korporacij. Te v veliki večini primerov gledajo samo na lasten profit, zato je uporaba ekoloških in okolju prijaznih izdelkov za njih prevelik strošek. Najvidnejša posledica klimatskih sprememb bo, poleg škode zaradi naravnih katastrof in izgube življenj, nižja stopnja gospodarskega razvoja in povečanje sredstev za raziskave. Škodo lahko natančneje ocenimo z velikimi katastrofami, kot so poplave v Evropi in ZDA, spremembe monsuna v Aziji ali sto tisoči mrtvih zaradi previsokih temperatur (IPPC 2007).

Vendar ni nujno, da bo stopnja razvoja drastično nižja, kajti nova tehnologija bo odprla več milijonov delovnih mest. Raziskava Shell UK oktobra 2006 trdi, da bi boj proti globalnemu segrevanju Veliko Britanijo stal 0,3 % družbenega proizvoda, vendar pa bi se v naslednjem desetletju pojavilo za 55 milijard dolarjev novih poslovnih možnosti. Ker naj bi globalni trg za nove tehnologije že v naslednjih petih letih dosegel vrednost tisoč milijard dolarjev, je realno pričakovati pozitiven končni rezultat za globalno gospodarstvo (UNCTAD 2005). Tega se sedaj zaveda veliko podjetij, in zlasti podjetja iz Evrope so se pričela ukvarjati z razvojem alternativnih goriv in povečanjem energetske učinkovitosti. Tudi v avtomobilski industriji se dogajajo spremembe, saj je čedalje večje povpraševanje po energetske varčnih avtomobilih. Tako so se multinacionalke začele bolj usmerjati v proizvodnjo le-teh.. Veliko tega je v Evropi že sedanost, pa vendarle bo potrebno še veliko dela, da se bodo tega spoznanja začele zavedati tudi multinacionalke v ZDA, saj so tam največji onesnaževalci okolja (Sjekloča, 2007).

2.3 Kulturne razlike

V največji meri širijo globalizacijo multinacionalke in s tem delajo še večje ekonomske razlike med revnimi in bogatimi državami. Spremembe pa multinacionalke povzročajo še s tem, da zmanjšujejo kulturne razlike med enako razvitimi posamezniki. Nekatere kulturne razlike in posebnosti počasi izginjajo, kar je posledica multinacionalk, saj so sedaj že prisotne skoraj v vseh državah. Tako lahko rečemo, da se celoten svet amerikanizira. Izginjanje kulturnih posebnosti pa ni nujno nekaj slabega. Pri zgodovini kulture in zgodovini civilizacij lahko vidimo, da je vedno obstajala produktivna napetost. Kultura je vedno nekaj unikatnega in po tem lahko razlikujemo skupine in posameznike. Vendar iz zgodovine opazimo, da je nekdo vedno neko kulturo širil, medtem ko so jo nekateri drugi samo sprejemali. Dobra stran globalizacije pa je v multikulturalnosti oziroma mešanju kultur. Tako spoznavamo hitreje nove kulture in živimo skupaj z zelo različnimi ljudmi. Manjše kulture morajo sedaj pristati na kapitalske tržne pogoje, če sploh hočejo funkcionalnost. Zlasti opazimo, da se nekatere

manjše kulture prilagajajo zahodnemu svetu, zato da so lažje sprejete in razumljene. Globalizacije je prinesla tudi splošne oziroma univerzalne vrednote. Govorimo o temeljnih političnih vrednotah, kot so parlamentarna demokracija, svoboda govora, varstvo zasebnosti in človekove pravice (Čavničar, 2003, str.183 –185).

Prihodnost sveta je v politični enotnosti, ki bo poleg enakopravnosti zahtevala tudi enakost pri poenotenju temeljnih političnih stališč. Tega pa ne bo brez poenotenja kulture v najširšem smislu. Danes postaja očitno, da so najnevarnejši politični režimi tisti, ki izvirajo iz izoliranih, tradicionalističnih verskih in kulturnih ozadji. Univerzalne politične enote bodo uspešne samo tam, kjer je sociala podprta z univerzalno kulturo, ki jo širi globalizacija (Crnkovič, 2001, str. 16).

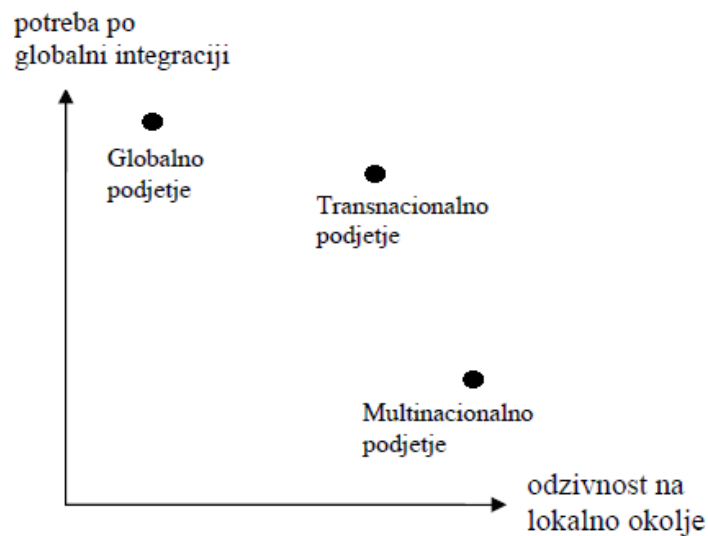
Potreben bo nov pogled na svet, saj se moramo zavedati usodne soodvisnosti sveta. Ignoriranje tega, kar se dogaja v svetu, je lahko usodno za marsikatero podjetje. Vendar pa to ne velja le za gospodarstvo, temveč še bolj za šolstvo, kulturo in morda še najbolj za znanost. Tako se pri vsem, kar delamo, oziramo po svetovnih standardih. Iz bojzani pred izgubo suverenosti le-te ne smemo izgubiti z odcepljanjem od svetovnega trga, temveč se moramo z njim povezati. Globalizacija tako utrjuje in ne slabi suverenosti posameznih držav (Svetličič 1996, str. 386).

3. Opredelitev multinacionalk

Na globalizacijo imajo multinacionalne korporacije zelo velik vpliv. Izkazuje se v porastu obsega tujih neposrednih investicij, mednarodne menjave in velikega porasta obsega mednarodnega sodelovanja med podjetji. Po ocenah OECD multinacionalke v celotni mednarodni trgovini zavzemajo preko 70-odstotni delež (Jaklič, 2006, str. 124).

V praksi lahko zasledimo 3 vrste različnih poimenovanj internacionalnih podjetij. Multinacionalno podjetje uspešno prepoznava razlike med različnimi trgi in posledično zahteva ustanavljanje avtonomnih podružnic v različnih državah, kjer se zaposlujejo ljudje z znanjem o lokalnih preferencah, kar vodi v ustrezen nivo adaptacije na različnih nacionalnih trgih. Za globalno podjetje je značilna standardizacija, ki predstavlja homogenizacijo okusov in preferenc, kar vodi do doseženih ekonomij obsega ter centralne koordinacije in nadzora, saj se vse najpomembnejše odločitve sprejemajo na sedežu podjetja. Transnacionalno podjetje pa teži k doseganju ekonomije obsega in ekonomij skupne proizvodnje in razdelitve s pravo mero standardizacije/adaptacija in centralizacije/decentralizacije (Barlett in Sumantra Ghosal, 2000, str. 105 –107, 253 –254).

Slika 3: Razlike med globalnim, multinacionalnim in transnacionalnim podjetjem

Vir: Barlett in Sumantra Ghosal, 2000, str. 251.

Kot nosilce globalizacije lahko opredelimo internacionalna podjetja ali multinacionalke, ki izpolnjujejo naslednje kriterije (Čavničar, 2003, str. 177).

- Dober položaj na vseh strateško pomembnih trgih,
- Globalna integracija in koordinacija poslovanja,
- Prilagajanje preskrbe skladno z okoliščinami,
- Proizvodnja izdelkov in storitev, ki so namenjena za svetovni in lokalni trg,
- Nacionalnega porekla ni več mogoče jasno opredeliti.

Pri multinacionalkah ni več osrednji trg domači, temveč bolj svetovni. Zaradi multinacionalk prihaja do svetovnega združevanja, s pomočjo katerega zaradi hitrega in dinamičnega trgovanja s proizvodi, storitvami, transferom kapitala in tehnologije postajajo trgi v različnih državah vse bolj odvisni. Dogajale se bodo strukturne spremembe v svetovnem gospodarstvu zaradi brezmejnega gospodarstva. Posledice tega bodo tako pozitivne kot negativne. Negativne posledice se lahko kažejo v hitri širitvi gospodarske krize, priča smo bili zlasti začetku gospodarske krize leta 2007. Dogajale se bodo tako imenovane strukturne spremembe, saj z njimi prihaja, nekaterim razumno, množično ukinjanje delovnih mest. Sedaj konkurenca v globalnem gospodarstvu ustvarja globalni trg delovne sile. To za nas pomeni, da nobena služba ni več varna (Martin in Schumann 1997, str 140).

3.1 Multinacionalke kot instrumenti globalizacije

Na globalizacijo imajo vse večjo vlogo multinacionalke, ki zelo vplivajo na mednarodne ekonomske odnose že nekaj desetletij. Postali so subjekt tkanja soodvisnosti nacionalnih gospodarstev v eno globalno gospodarstvo. Poslovanje multinacionalk je spremenilo oblike mednarodnega poslovanja v globalizaciji, saj se s tem povečuje konkurenčnost in podjetja

morajo biti vse boljša, da konkurirajo na mednarodnem trgu. Mednarodna trgovina je danes dosegla že velike razsežnosti. Korporacije industrijsko razvitih dežel v povprečju več kot 50 % izdelkov proizvedejo ali prodajo v tujini. Gre za bistveno spremembo načina poslovanja, saj zahteva prilagodljivejše proizvodne in trženjske sisteme ter novo obliko organizacije (M. Čavničar, 2003, 184).

Svetličič (1996) pravi, da so multinacionalke glavni instrument globalizacije in da so raziskave pokazale že sredi osemdesetih let, da je okoli 20.000 multinacionalk proizvedlo okoli 25–30 odstotkov bruto domačega proizvoda tržnih gospodarstev. To se je do danes samo še povečalo, saj je izvoz postala glavna dejavnost nekaterih multinacionalk (Svetličič, 1996, str. 59).

Multinacionalke so se prilagajale novim razmeram in so se ob enem spreminjale. Medtem ko so nekdanje prevladovali naložbe v ustanavljanje povsem novih podjetij (greenfield investicije), so danes pričela prevladovati pripajanja in združevanja podjetij. To so tiste multinacionalke, pri katerih gre dejansko le za spremembo lastništva in ne za dodatna vlaganja, ki bi doprinesla k akumuliranemu bogastvu dežele gostiteljice. V ZDA so na primer pripojitve že leta 1993 tvorile kar 90 odstotkov vseh izdatkov tujih podjetij za tuje investicije. To velja še prav posebno za razvite države. Vendar igrajo pripojitve v začetnih fazah razmaha tudi v nekdanjih socialističnih državah pomembnejšo vlogo kot nove naložbe (Svetličič, 1996, str. 61).

Dandanes se podjetja med seboj združujejo, da si lahko na tak način zmanjšajo transakcijske stroške, povečajo tržno moč in se kažejo v povečanju ekonomije obsega (Brigham, Gapenski & Ehrhardt, 1999, str 986-987).

Državne meje bodo v prihodnosti vse manj pomembne za gospodarstvo. K temu pa danes največ pripomorejo multinacionalke. Te želijo prodreti na vse trge, vendar je včasih na nekatere dosti težje kot na ostale. Države, kot sta Francija in Italija, močno zagovarjajo svoje nacionalne interese in tamkajšnji vstop tujih multinacionalk je bistveno težji, saj vlada bolje podpira domače gospodarstvo. Tako nekateri trdijo, da je nacionalizem še vedno močna sila, ki je ni mogoče prezreti. Trgovske ovire pa se danes že močno zmanjšujejo, saj je angleščina postala glavni jezik ne le v poslovnem svetu, ampak tudi na splošno. Tako podjetniki v mednarodnem poslovanju komunicirajo v angleškem jeziku. Po drugi strani pa najuspešnejše svetovne družbe ostajajo jasno razpoznavne znotraj meja posameznih držav: Toyota in Sony japonski ter Microsoft in IBM ameriški (Koražije, 2002, str. 28).

Tabela 2: Največje multinacionalke po tržni kapitalizaciji.

	Podjetje	Država	dejavnost	Tržna kapitalizaciji(\$ bil)
1.	<u>ExxonMobil</u>	United States	Oil & Gas Operations	335,54
2.	<u>PetroChina</u>	China	Oil & Gas Operations	270,56
3.	<u>Wal-Mart Stores</u>	United States	Retailing	193,15
4.	<u>China Mobile</u>	China	Telecm. Services	175,85
5.	<u>ICBC</u>	China	Banking	170,83
6.	<u>Microsoft</u>	United States	Software & Services	143,58
7.	<u>Procter & Gamble</u>	United States	Household & Personal	141,18
8.	<u>AT&T</u>	United States	Telecomm. Services	140,08
9.	<u>Johnson & Johnson</u>	United States	Drugs & Biotechnology	138,29
10.	<u>Royal Dutch Shell</u>	Netherlands	Oil & Gas Operations	135,10
11.	<u>IBM</u>	United States	Software & Services	123,47
12.	<u>Berkshire Hathaway</u>	United States	Diversified Financials	122,11
13.	<u>Chevron</u>	United States	Oil & Gas Operations	121,70
14.	<u>BP</u>	U.K	Oil & Gas Operations	119,70
15.	<u>CCB-China Bank</u>	China	Banking	119,03
16.	<u>Nestlé</u>	Switzerland	Food, Drink & Tobacco	118,99
17.	<u>Total</u>	France	Oil & Gas Operations	112,90
18.	<u>Petrobras-Petróleo</u>	Brazil	Oil & Gas Operations	110,97
19.	<u>Google</u>	United States	Software & Services	106,57
20.	<u>Bank of China</u>	China	Banking	105,04

Vir: *Forbes.com: The Global 2000, 2009.*

V zgornji tabeli lahko razberemo, katera podjetja so najmočnejša po tržni kapitalizaciji. Kapitalizacija nekaterih podjetij celo presega proračunski saldo marsikaterere države (proračun RS 2009). Tako si lahko predstavljamo, kolikšen vpliv imajo posamezna podjetja na svetovno dogajanje. Med 20 najmočnejših svetovnih podjetij lahko pri državah opazimo, da je največ ameriških podjetij in nekatera hitrorastoča kitajska podjetja. Tako lahko sklepamo, da sta trenutno to tudi najvplivnejši državi na svetu.

3.2 Vzroki vstopa multinacionalk na tuje trge

Še pred nekaj desetletji se je o selitvi proizvodnje, dela in kapitala govorilo zelo malo. Razlogi so bili v neizpoljenih pogojih za pospeševanje globalizacije. Danes pa smo priča izpopolnjeni komunikacijski tehnologiji, liberalizaciji trgovine, padcu železne zaves, odpiranju gospodarstev v Aziji in še marsičemu, kar omogoča prekoračitev državnih meja in vstopanja na tuje trge (Ruzzier, 2005, str.10).

Tako za večjo konkurenčnost multinacionalke svojo proizvodnjo selijo na cenejša območja, saj tako zmanjšujejo stroške dela in na ta račun povečujejo dobiček. S samo enim klikom lahko prenesejo svoj kapital na drugo stran sveta. Spremembe pa prihajajo tudi zaradi organizacije samih družb, saj se dogajajo razni prevzemi ali združevanja podjetij. Za tako temeljito preobrazbo pa so se podjetja odločila zato, ker so pod čedalje večjim mednarodnim

konkurenčnim pritiskom. Krize v podjetjih in na trgu so vedno povod k spremembam. Finančno gospodarska kriza, ki se je začela 2007, je nastala na področju finančnih trgov in se je vselila v vse dele gospodarstva. Preživela so tista podjetja, ki so se znala dovolj hitro in učinkovito prilagoditi.

Pri selitvah multinacionalk imajo velik vpliv države z določanjem uvoznih ali izvoznih kvot, postavljanjem zahtev po lokalni proizvodnji in oblikovanju mešanih podjetij med multinacionalkami in lokalnimi podjetji, zato so najpogostejši vzroki za vstop multinacionalnih podjetij na nove trge naslednji (Johnson in Turner, 2003, str. 103 –105):

- Multinacionalke se selijo v države, kjer lahko izkoriščajo vire, ki jim jih primanjkuje v njihovi matični državi. To so naravni viri, surovine in delovna sila. Na primer multinacionalka Goodyear se seli v države, kjer je veliko kavčuka (Bartlett in Sumantra Ghosal, 2000, str.5) .
- Multinacionalke se selijo v države, da bi bile bližja potrošnikom, zlasti tistim z naraščajočo kupno močjo.
- Multinacionalke težijo k optimizaciji verige dodane vrednosti in zato selijo delovno intenzivne dejavnosti v države tretjega sveta, tehnološko in kapitalno intenzivne dejavnosti pa v države, ki so trenutno bolj razvite. Tako lahko govorimo o povečanju učinkovitosti.
- Multinacionalke želijo doseči dolgoročne cilje in zato iščejo know-how, menedžerska znanja in hkrati dostop do tujih distribucijskih kanalov. Tukaj gre torej za strateške in preživetvene selitve.
- Podjetja pa imajo tudi ostale motive. Ti so: izogibanje domači zakonodaji in številnim vstopnim davkom, selitev v države z ugodno okoljevarstveno politiko in selitev v države z razvitejšo infrastrukturo.

Multinacionalna podjetja svoje podružnice zelo dobro izkoriščajo na račun logistike, transporta in davkov. Vendar pa se z razpršitvijo proizvodnje v več držav multinacionalke izognejo tudi raznim sindikatom, ki jih imajo doma. V določenih podružnicah imajo večjo moč v odnosu do delavcev, saj so zakoni glede delavcev v različnih državah različni. To je tudi glavni razlog, zakaj večina najuspešnejših podjetij seli svojo proizvodnjo v revne in nerazvite države. S tem prihranijo velik del pri izplačilu plač in lahko dodatno bremenijo delavce, saj sindikat v teh državah nima tolikšne moči, kot jo ima v razvitejših (Johnson & Turner, 2003, str. 103 –105).

V državah, kjer primanjkuje delovnih mest, lahko podjetje grozi z izgubo dela, saj je tako delavec pripravljen delati za nižje dohodke in ob slabših delovnih razmerah. Multinacionalke imajo v večini centralizirano odločanje in niso naklonjena sodelovanju delavcev v upravljanje s posamezno podružnico. Odločitve ne prepuščajo drugim, saj želi imeti centralizirano podjetje popolno oblast nad vsem (Glas, 1996, str. 6–50).

Multinacionalno podjetje lahko z globalizacijo privarčuje do 70 % stroškov, kar mu omogoča znižanje cen in nenehno izboljševanje ponudbe. S tem je podjetje na trgu konkurenčnejše in lahko z lansiranjem novih in izboljšanih izdelkov poveča svojo ponudbo (Farrell, 2004). Pri delu v različnih državah obstajajo tudi ogromne razlike. Oseba, zaposlena na področju podatkovnih baz, je na primer v ZDA plačana \$20/uro, medtem ko je za enako delo in isto kvalifikacijo delavec v Indiji plačan \$2/uro. Po raziskavah naj bi v ZDA do leta 2015 outsourcale 3,3 milijone delovnih mest v storitvah, saj bodo tako podjetja lahko privarčevala od 45 % do 55 % stroškov (Farrell, 2004). Trenutne prioritete pri podjetjih pa so dobiček, rast in krepitev konkurenčnosti podjetja. Na začetku so podjetja konkurirala lahko predvsem na podlagi lokacije in z razpolaganjem cen, surovinami in energijo. Nato pa pojavila tudi cenena delovna sila. Kasneje so pridobile pomen ekonomije obsega in kapitalna intenzivnost, nato pa je temeljni vir postala konkurenčna tehnologija. Danes je najpomembnejše pri konkurenčnosti znanje, informacija in hitrost odzivanja, kar omogoča fleksibilna in vitka proizvodnja. Podjetja se tako danes osredotočajo na vire svoje konkurenčnosti, vse ostalo pa prepuščajo drugim dobaviteljem, ki so za to specializirani (Jaklič in Svetličič, 2005 str. 9–13)

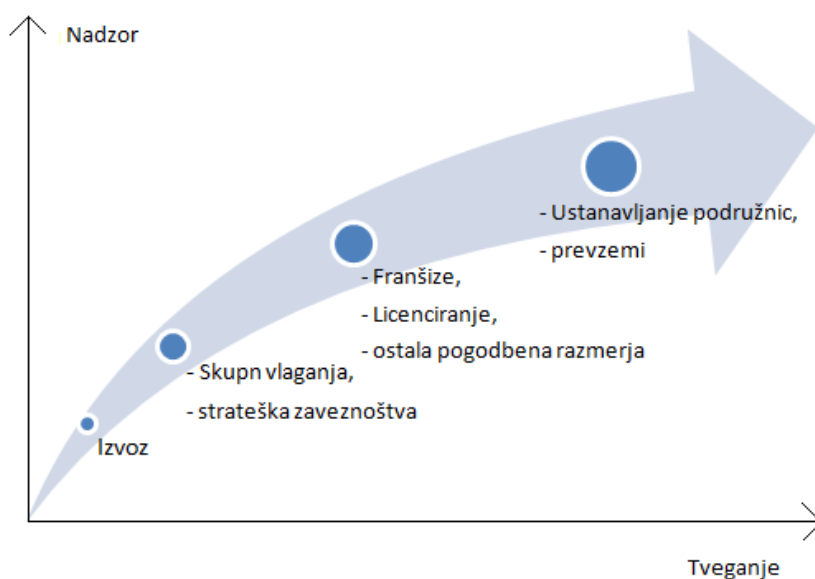
3.3 Načini vstopa multinacionalk na tuje trge

Danes je v svetu ogromno podjetij, ki se ukvarjajo z zelo različnimi dejavnostmi. Od vseh podjetij na svetu je okoli 82.000 multinacionalk, ki imajo približno 810.000 tujih podružnic. Število ljudi, zaposlenih v multinacionalkah, pa se bistveno povečuje. Leta 1990 je bilo v multinacionalkah in njenih podružnicah zaposlenih 24 milijonov ljudi, v letu 2001 že 54 milijonov ljudi, v letu 2008 pa 77 milijonov ljudi, vendar brez upoštevanja nelastniških razmerij, kot so pogodbeni izdelava, licenciranje, franšize, saj bi bile številke takrat bistveno večje. Danes je zaposlenih verjetno nekoliko manj kot v letu 2008, saj se je v tem času pojavila recesija in veliko ljudi je izgubilo svoje delovno mesto. Tako so posledice recesije občutile tudi multinacionalke. Nekatere so se morale prestrukturirati in spremeniti način dela, druge pa so šle v stečaj (WIR 2009, str. 21)

Podjetja pri internacionalizaciji izbirajo med nekaj različnimi oblikami. Te se delijo v tri skupine (Ruzzier, 2005, str. 53 – 59):

- Izvoz
- Pogodbene oblike – nelastniška razmerja med matičnim podjetjem in podjetjem, ki je v tujini. Pogodbene oblike, ki jih poznamo, so lahko franšize, licenciranje, strateška zaveznitva, pogodbeni izdelava, skupen razvoj izdelkov in storitev, ter skupno vodenje.
- Investicijske oblike pa so lastniška razmerja, kjer ima multinacionalka nadzor v posamezni državi. Le-tega si podjetje ustvari z ustanavljanjem podružnic, s prevzemi ali pa s skupnimi vlaganji.

Slika 4: Predstavlja tveganje in nadzor pri multinacionalkah

Vir: M. Ruzzier, *Mednarodno podjetništvo: model internacionalizacije malih in srednjih podjetij*, 2005, str. 53 – 59.

Iz slike lahko razberemo, katere oblike vstopa omogočajo multinacionalkam največji nadzor in katere hkrati predstavljajo za podjetje največje tveganje. Če želijo multinacionalke tudi v tujini ohraniti čim večjo stopnjo nadzora, potem nam slika o tveganju in nadzoru nazorno pokaže, katere oblike vstopa na tuji trg so najbolj zaželjene, hkrati pa se s povečanim nadzorom povečuje tudi tveganje. Tako je na koncu največ odvisno od dejavnosti, s katero se podjetje ukvarja, države, v katero podjetje vstopa in nasplošno od trenutnih razmer, ko podjetje vstopa na nov trg. Splošno pravilo velja, da tista podjetja, ki so manj produktivna, poslujejo le na domačem trgu, tista, ki so nekoliko produktivnejša, pa že izvažajo v tujino. najproduktivnejša podjetja so tista, ki v tujini ustanavljajo podružnice in tam na veliko poslujejo (Jaklič, 2006, str.126).

Multinacionalke se srečujejo z zelo različnimi težavami. Pri franšizah in licencah je zelo problematično v tujini najti zanesljivega partnerja. Včasih si multinacionalke med seboj pomagajo in se povežejo v strateška zaveznitva. Tako je dvema podjetjema skupaj dosti lažje vstopiti na posamezen trg. Pogodbena razmerja z lokalnimi podjetji so tudi način vstopa na novi trg. Tukaj se podjetje lahko izgoni davkom in oviram, ki jih ima posamezna država, v katero bi multinacionalka uvozila njene proizvode. Včasih vlada posamezne države zahteva nastanek mešanega podjetja. To se zgodi, kadar določena multinacionalka dobi točna navodila posamezne vlade, da se mora povezati z domačim podjetjem in le na tak način sme poslovati na njihovem trgu. Takšna pravila velikokrat postavlja Kitajska, saj je ogromno tržišče za večino podjetij in tako lahko kitajska vlada ta položaj izkoristi (Gieb, 2005).

Problem se lahko pokaže, kadar ima tuje podjetje bistveno drugačno vizijo kot domače. Tega problema se multinacionalke izogibajo, saj namesto povezovanja z domačimi podjetji raje ustanovijo podružnico. Tako se na račun nastajanja novih podružnic tudi zmanjšuje število mešanih podjetij (Prahalad & Kenneth, 2003).

4. Koristi in škode multinacionalk ter vplivi na lokalna podjetja

V četrtem poglavju bom opisal prednostne učinke multinacionalnega podjetja in kateri so pozitivni vplivi multinacionalk na lokalna podjetja. Nato bom navedel nekaj negativnih vidikov obnašanja multinacionalk in kateri so negativni vplivi na lokalna podjetja. Za konec pa bom podrobneje opisal področja vplivanja multinacionalk v državah gostiteljicah, zlasti na področju kapitala, zaposlovanja in tehnologije.

4.1 Prednostni učinki multinacionalnega podjetja

Multinacionalno podjetje izkorišča ekonomske prednosti, saj z vstopanjem na nove trge širi svojo proizvodnjo v druge države. S tem ko multinacionalke vlagajo v druge države, pomeni, da se povečuje mobilnost kapitala. Večja podjetja imajo zaradi svoje velikosti in moči tudi lažji vstop na tuj trg kapitala, saj so zaradi ekonomije obsega konkurenčnejša in prinašajo v posamezno državo večjo ponudbo in velikokrat tudi nižje cene določenih proizvodov.

Država gostiteljica lahko pridobi še nekatere druge pozitivne učinke vstopa multinacionalnih podjetij. Lokalna podjetja se lahko od multinacionalk tudi veliko naučijo in na ta način izboljšajo svojo produktivnost. Pride lahko do prenosa znanj, inovacij, tehnologij, idej, sposobnosti, spretnosti, itd. (Sok, 2007, str. 29).

Lokalna podjetja se lahko povežejo z multinacionalko in tako skupaj sodelujejo. Povežejo se lahko s pogodbenim sodelovanjem in tako lokalno podjetje postane lokalni dobavitelj multinacionalki. S tem lokalno podjetje doseže ekonomijo obsega in si poveča svojo globalno konkurenčnost v ozko specializirani dejavnosti. Včasih pa lokalno podjetje tudi posname tehnologijo, s katero razpolaga multinacionalka ali njena podružnica. Podjetje lahko tudi zaposli osebo, ki je bila prej zaposlena v multinacionalki ali njeni podružnici in na tak način pride do ljudi, ki so bili boljše usposobljeni in znajo upravljati z boljšo tehnologijo, ter tako s svojimi idejami pripomorejo k boljši konkurenčnosti lokalnega podjetja in k večji kvaliteti produktov (Blomstoem & Kokko, 1998, str. 248).

Kadar se znanje, inovacije, tehnologija, ideje in izboljšave prenašajo iz multinacionalk na lokalna podjetja, ločimo dve osnovni vrsti prenosa (Sok, 2007, str. 30):

- Neposreden prenos, ki omogoča direktno učenje in prenašanje znanja na lokalna podjetja. Intenzivnost prenosa je v največji meri odvisna od stopnje povezanosti med multinacionalko in lokalnim podjetjem, vendar je v praksi te učinke težko ločiti od drugih učinkov, ki delujejo skozi trg.

- Posreden prenos pa se zgodi, če se zaposleni, ki so del multinacionalke, odločijo zaposliti v konkurenčnem lokalnem podjetju ali pa celo ustanovijo lastno podjetje. Pri tem s seboj prinesejo vso znanje, ki so ga pridobili od multinacionalke. Lokalna podjetja tudi kopirajo tehnologijo in si izboljšajo proizvodne postopke. Tako posreden prenos pripomore k izboljšanju v produktivnosti in učinkovitosti lokalnih podjetij.

Tudi če se lokalna podjetja ne morejo povezati z multinacionalko, lahko prisotnost multinacionalke spodbudi lokalna podjetja k iskanju domačih partnerjev, ki so tehnološko izpopolnjeni. Mreženje postaja vedno bolj priljubljen način za krepitev sposobnosti lokalnih podjetij. Tako se velikokrat s prihodom multinacionalnega podjetja lokalna podjetja začnejo zavedati, kako pomembna je internacionalizacija, saj bi jim omogočala večji tržni delež. Prednosti multinacionalk pa niso samo ekonomski učinki, ampak tudi politični in socialni. Država gostiteljica je lahko zaradi večjega števila multinacionalk tudi varnejša država, saj bo razvitejša država ščitila svoj ekonomski interes v državi gostiteljici in jo lahko v določenih primerih tudi brani. V večini primerov govorimo o ZDA, saj ima največje število multinacionalk in je pripravljena braniti svoj ekonomski interes v državi, ki ji prinaša večji ekonomski dobiček. Svetličič pa poimenuje tudi politične stroške, ki se zgodijo v državi gostiteljici. Ti stroški so strah pred izgubo suverenosti, erozijo narodne varnosti, redistribucijo dohodkov v korist tujcev in škodljivi učinki na domači proces in politiko vlade pri političnih odločitvah, saj izvajajo pritisk zunanje, ekonomsko in vojaško močnejše države. Tako velikokrat manjše države delajo v interesu večje (Svetličič, 1996, str. 353).

4.2 Negativni vidiki obnašanja multinacionalnih podjetij

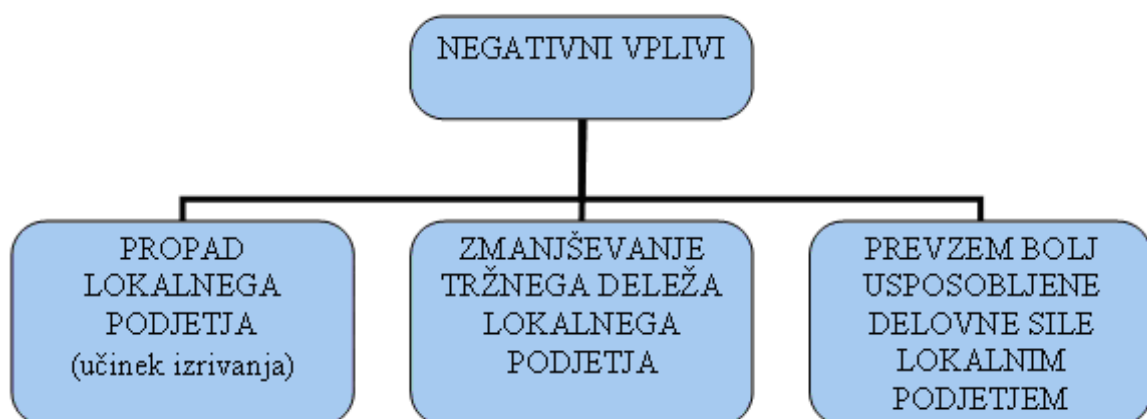
Danes se veliko držav bojuje proti monopolom, saj je to slabo tako za državo kot tudi za ljudi. Monopoli povzročajo visoke cene in nekonkurenčnost države. Podjetje pa bi si želelo postati monopol, saj ima potem popoln nadzor nad trgom. Multinacionalke se domačemu boju protimonopolne politike bojujejo s pomočjo globalizacije in s selitvijo v druge države, kjer se temu izognejo (Glas, 1996, str. 6–51). S tem si ustvarijo večji svetovni monopol, ki pa ga je težje ustaviti kot monopol v posamezni državi. Podjetje si na tak način zagotovi večjo kontrolo svetovnega trga in na najvišji ravni to počnejo podjetja, kot so na primer Coca-Cola, IBM in Microsoft.

Negativa ocena delovanja multinacionalnih podjetij je tako monopolizacija trgov produktov in splošno tendenco stagnacije. Z vidika razvitih držav pa pomeni negacijo lokalnega prostora. S tem ko se širijo podjetja v tujino, pa se z njimi širi tudi monopolni kapitalizem. Tako lahko primerjamo moč multinacionalk z močjo države in opazimo, da imajo najmočnejše svetovne države tudi najmočnejše multinacionalke, kar pomeni, da so razvite države tudi odvisne od svojih multinacionalnih podjetij (Glas, 1996, str. 6-51).

Negativni vidik obnašanja multinacionalnih podjetij pa je tudi v povečanju neravnotežja moči med kapitalom in delom. Ob multinacionalnemu managementu in delovni sili, ki je razporejena med različnimi državami, lahko podjetja, ki se v večji meri kot lokalna podjetja izognejo kontroli in pravilom veljavnim v državah, znižujejo mezde (z grožnjo prenosa proizvodnje). S tem vplivajo na distribucijo dohodka in revščine. Tako ob kritikah multinacionalke vse uporabljajo enak izgovor. Trdijo, da njihova prisotnost na trgih v manj razvitih državah, kjer je visoka brezposlenost in nizka cena delovne sile, prinašajo vsaj nekaj več zaposlitve in nekaj dohodka, ki ga večina zaposlenih verjetno sploh ne bi imela. Nekateri pa trdijo, da so multinacionalke slabe tudi za domače gospodarstvo, saj s selitvijo proizvodnih obratov povzročajo brezposlenost tudi doma. Ob selitvi proizvodnje pa se tudi izgubi status domačih proizvodov, saj so tako izdelani v tujih revnejših državah. Kasneje to povzroči, da je za domačo državo potreben uvoz proizvodov, kar pa dodatno obremenjuje domačo državo multinacionalnega podjetja (Glas, 1996, str. 6–51). Vendar pa je v večini primerov še vedno cenejši uvoz proizvodov kot pa domača proizvodnja. Tako je glavna škoda domače razvite države pri selitvi proizvodnje brezposlenost.

Multinacionalke predstavljajo neposredno konkurenco lokalnim podjetjem. Prednosti multinacionalnega podjetja pred lokalnim so lahko usodne za marsikatero lokalno podjetje, zaradi česar tudi veliko lokalnih podjetij propade. Takšna negativna prelivanja zaradi konkurence se imenujejo tudi učinek izrivanja ali učinek kraje posla. Poleg močne tuje konkurence, ki lahko povzroči propad lokalnega podjetja, tehnološko prelivanje onemogoča tudi nezadostna sposobnost lokalnih podjetij za absorbiranje tehnoloških znanj, institucionalne pomanjklivosti (Rojec, 2006, str. 85). Multinacionalke so tudi v premoči, ko gre za zaposlovanje najboljše delovne sile, ki lahko zaradi boljših pogojev prestopi iz lokalnega podjetja v multinacionalko (Sok, 2007, str. 30). Na spodnji sliki sem označil tri najpogostejše negativne vplive multinacionalnih podjetij na lokalna podjetja.

Slika 5: Negativni vplivi multinacionalk na lokalna podjetja

4.3 Področja vplivanja multinacionalk v državah gostiteljicah

V večini primerov so bila multinacionalna podjetja sovražno sprejeta v države gostiteljice, saj jim te velikokrat pripisujejo krivdo za težave z domačim gospodarstvom. Mnenja so, da multinacionalke predstavljajo tujce, ki prevzamejo domač kapital, in da postavijo svoja pravila poslovanja ter s tem omogočijo veliko konkurenčnost.

V večini primerov lokalna domača podjetja ne morejo tekomovati, saj je njihov kapital bistveno manjši kot kapital velikega multinacionalnega podjetja. V revnih državah pa je odpor še večji, saj jih spominja na kolonialne čase in s tem ko pridejo bogata evropska podjetja na trge revnih držav, zopet vsiljujejo svoja prepričanja in navade.

Vstop multinacionalke na nov trg prinaša za podjetje veliko prednost, saj v večini primerov vstopajo v manj razvite trge, ki so manj konkurenčni in ki imajo veliko pomanjkljivosti. Te pomanjkljivosti veliko in izkušeno multinacionalno podjetje spridom izkoristi in si s tem omogoči prednost pred ostalimi, saj ima izkušnje z domačim trgom, ki je že naprednejši od trga, v katerega vstopa. V nekaterih primerih pa vstop tujega podjetja v neko državo sproži konkurenčnost domačih lokalnih podjetij in tako v sami državi gostiteljici vspodbudi gospodarstvo. Če v državah dejavnost, s katero vstopa tuje podjetje, še ni razvito ali konkurenčno, se lahko spremeni v monopol tujega multinacionalnega podjetja (Dunning, 1996, str. 48).

Vsak vstop multinacionalnega podjetja pa se razlikuje, saj je veliko odvisno od dejavnosti, s katero se podjetje ukvarja, s ponudbo podjetja, odvisno pa je tudi od razmer v državi gostiteljici. Te imajo različne režime, pravila in gospodarsko razvitost. Odvisno je od stopnje zaposlenosti, od omejitev, ki jih država gostiteljica podaja in od tehnološkega napredka posamezne države. Vse to je omogočila liberalizacija, saj je danes vse bolj odprto in dostopno, kar je multinacionalkam pomagalo pri dostopanju do novih držav in mogočilo veliko hitrejšo postavitev podružničnih podjetij (Dunning, 1996, str. 48).

Vstop multinacionalnega podjetja na nov trg pomeni za lokalna podjetja nove priložnosti ali pa tudi veliko grožnjo. Kjer imajo lokalna podjetja zadostne prednosti (močna distribucijska mreža, dobri odnosi z vlado, lokalnemu trgu prilagojen izdelek, dostop do poceni materialov itd.) pomeni prihod multinacionalnega podjetja nove priložnosti za dodatno rast in možnost skupnega sodelovanja. Za lokalna podjetja, ki nimajo nikakršnih prednosti, pa pomeni prihod multinacionalk le novo konkurenco in dodatno grožnjo na domačem terenu, kar na dolgi rok lahko vodi v propad (Dawar & Frost, 1999, str. 121). Vse je torej odvisno od tega, kako konkurenčno je lokalno podjetje ob vstopu multinacionalke.

4.3.1 Kapital

Še pred časom so nekateri ekonomisti prepričevali države v razvoju, da so po nepotrebem zaskrbljene nad dejstvom, da multinacionalke več kapitala odnesejo, kot prinesejo v državo (Glas, 1996, str. 6–20). Medtem ko so si nekatere že sedaj razvite države na račun svojih multinacionalnih podjetij povečevale kapital, pa so revne države ali države v razvoju izgubljale svoj kapital na račun tujih podjetij (Glas, 1996, str. 20–51). Financiranje oziroma pridobivanje kapitala z neposrednimi tujimi investicijami je bilo precej dražje, kot če bi si države kapital izposodile v tujini. Razlog je lahko v tem, da je kapital le del paketa neposrednih tujih investicij, ki v državo prihajajo. Tako ima posamezno podjetje z neposrednimi tujimi investicijami veliko večje stroške, saj mora kupiti tudi vse ostale elemente paketa, pa čeprav teh elementov država ne potrebuje. Tako je bolje, če si država samo izposodi kapital v tujini in ima stroške odplačevanja nižje, kot bi imela stroške s celotnim paketom neposrednih tujih investicij (Dunning, 1996, str. 52).

4.3.2 Zaposlovanje

Multinacionalka ima tudi velik vpliv pri zaposlovanju. Ta podjetja ponavadi zaposlujejo več deset tisoč ljudi po vsem svetu in plačila znajo biti za enako delo v različnih državah popolnoma različna. V večini primerov je to odvisno od stanja države in o povpraševanju delovne sile po delu. Multinacionalke torej pripomorejo k zmanjšanju brezposlenosti v državah gostiteljicah, saj zaposlijo tamkajšnje prebivalstvo.

Pozitiven učinek zaposlovanja multinacionalk se kaže tudi v tem, da nekdanji zaposleni v multinacionalkah kasneje odpirajo lastna podjetja z znanjem, ki so ga pridobili v multinacionalnem podjetju. Tako se poveča število lokalnih podjetij s kvalitativnim znanjem in odpre se večje število delovnih mest. Negativni učinek na lokalnih podjetjih pa se pokaže pri nižjem kapitalu, saj ne morejo konkurirati večjemu tujemu multinacionalnemu podjetju. Takrat lahko multinacionalka povzroči propad nekaj lokalnih podjetij s tem pa tudi poveča brezposlenost v tej državi. Multinacionalke pa se ponavadi v državah gostiteljicah ne pojavijo kot velik delodajalec, saj v podružnicah zaposlijo le nekaj najpomembnejših funkcij. Pri državah v razvoju bolj pripomorejo na področju usposabljanja, učenja in širjenja znanj. Kot velik delodajalec je multinacionalka bolj prisotna v revnejših državah, kamor širi svojo proizvodnjo (Dunning, 1996, str. 53).

Tuja podjetja v države v razvoju ponavadi ne prinesejo ključnih procesnih in tehnoloških enot, saj tudi nimajo pravih pogojev. Ponavadi locirajo manj zahtevne dele, saj nimajo ustrezno izobraženega kadra za upravljanje zahtevnejših enot. Tako so multinacionalke centralizirane enote glede razvoja in strateškega odločanja, saj imajo v svojem prvotnem podjetju največjo koncentracijo znanja in tehnologije. Zaradi takega načina poslovanja se ambiciozni posamezniki selijo v razvitejše države, saj se zavedajo, da v svojem domačem okolju nimajo možnosti razvoja in zahtevnejše zaposlitve. Tako sposobni posamezniki

zapuščajo revne države in ustvarja se začaran krog revčine in socialnih razlik med bogatim in revnim svetom ter povzročijo škodo lokalnim podjetjem, saj potem ta nimajo možnosti pridobitve kvalificiranega kadra.

Multinacionalke imajo v državah gostiteljicah različne vplive na zaposlenost. Ustvarjajo jo z zaposlovanjem v svojih rudnikih, plantažah, proizvodnih obratih in storitvenih dejavnostih, medtem ko v primeru, da tuje neposredne investicije vstopijo v gostujočo državo preko prevzemov in združitvev, to lahko vodi k znatni izgubi zaposlenosti v prevzetem lokalnem podjetju (WIR,1999, str. 264).

Multinacionalna podjetja razvitih držav so najprej ustanavljala podružnice v drugih razvitih državah, saj so tam hitreje zaznala priložnosti. Kasneje pa je z večjo rastjo mednarodne proizvodnje rasel tudi delež zaposlenosti v tujih podružnicah multinacionalk, ki so locirane v državah v razvoju. Multinacionalke so tako kasneje videle koristi tudi v manj razvitih državah. V spodnji tabeli je razvidno, da je bilo leta 1985 v državah v razvoju bistveno manj ljudi zaposlenih v podružnicah multinacionalk kot pri razvitih državah. Od leta 1998 pa se je stanje bistveno spremenilo, saj je sedaj v podružnicah multinacionalk večje število zaposlenih v državah v razvoju kot pri razvitih državah (WIR,1999, str. 264).

Tabela 3: Število zaposlenih v multinacionalnih podjetjih razvitih držav z upoštevanjem tudi nelastniških razmerij, kot so pogodbeni izdelava, licenciranje, franšize,... (v milijonih)

Leto	Št. zaposlenih v vseh MNC	Št. Zaposlenih v podružnicah MNC v razvitih državah	Št. Zaposlenih v podružnicah v državah v razvoju
1985	65	15	7
1995	78	15	15
1998	86	17	19

Vir: WIR 1999, str. 265.

4.3.3 Tehnologija

Multinacionalna podjetja obravnavamo kot glavni vir moderne tehnologije za države v razvoju, zato je prenos tehnologije multinacionalnega podjetja na lokalno podjetje zelo pogost pojav pri vstopu multinacionalke na nov trg. Najpogostejši so štirje načini širitve tehnologije in znanja multinacionalk na lokalna podjetja (Rojec, 2006, str.85).

- Način demonstracije – imitacije, ko med multinacionalko in lokalnim podjetjem obstajajo nelastniški odnosi in se lokalna podjetja od multinacionalke naučijo boljših proizvodnih tehnologij.
- Način konkurence, ko vstop novih multinacionalk prisili lokalna podjetja k posodabljanju proizvodnih tehnologij z namenom postati produktivnejši.
- Način tujih povezav, ko tuje multinacionalke začnejo sodelovati z lokalnimi dobavitelji ali ko lokalna podjetja uporabljajo vmesne proizvode pri tistih lokalnih dobaviteljih, ki se jim je produktivnost povečala z znanjem, ki so ga dobila od multinacionalke.

- Prenos človeškega kapitala, ko se začne visoko strokovni kader zaposlovati v lokalnih podjetjih ali celo odpirajo svoja podjetja in tako prenašajo znanje, pridobljeno v MNP.

Multinacionalna podjetja najnovejše znanje in tehnologijo vedno zadržijo zase, saj jim da to konkurenčno prednost pred ostalimi podjetji. S staro tehnologijo pa sledijo tudi lastnemu cilju maksimiranja profitov in jo prodajo manj razvitim in zaostalim podjetjem. Mnenja so, da tehnologije ni potrebno prilagajati posameznemu trgu, saj je sama zelo prilagodljiva in se vklopi v vsako okolje. Kasneje so se začeli porajati tudi dvomi o primernosti prenosa tehnologije v države v razvoju. Razlog tega je previsoka cena, saj si v revnejših državah ljudje včasih ne morejo vsega privoščiti in tudi zaradi nezadostnega znanja z upravljanjem tehnologije se le-ta v revnejših državah ni mogla popolnoma integrirati v tamkajšno okolje. V kasnejšem obdobju, ko so se multinacionalke zavedale problema, so poleg fizične prodaje strojev ali drugih naprav v ceno vključile še prenos strokovnega znanja, dodatno usposabljanje in nekatere druge elemente. Kasneje je bilo ugotovljeno, da cena nikoli ni bila glavna težava v prodaji tehnologije, ampak njen neprimeren prenos na drugo podjetje z nezadostnim znanjem (Dunning, 1996, str. 54). Vendar pa se kasneje ni dalo ločeno kupiti tehnologije, temveč samo v paketu z dodatnimi razlagami in strokovnim usposabljanjem, kar pa je včasih za nekatere kupce postalo prevelik finančni zalogaj.

V nekaterih primerih pa je prihajalo do zelo pozitivnih učinkov prenosa tehnologije, saj so se pri uvozu tehnologije nekatere države uspešno integrirale. Tujo uvoženo tehnologijo so integrirale s svojo že obstoječo in v nekaterih primerih je bil končni rezultat uspešnejši od prvotnega in so novo nastala podjetja lahko tudi uspešno konkurirala multinacionalkam. Ta uspešna kombiniranja znanj so se pokazala zlasti v nekaterih azijskih državah, kot so Južna Koreja in Japonska. Te države so tako tujo uvoženo tehnologijo, ki je prišla v obliki neposrednih tujih investicij, kombinirale z domačim strokovnim znanjem in sposobnostmi (Dunning, 1996, str. 54).

Zaradi takšnih primerov pa so multinacionalna podjetja pričela ustvarjati tudi podružnice, ki so namenjene samo raziskavam in razvoju, saj so opazile, da so v nekaterih državah prisotna znanja, ki jim lahko koristijo. Tako si multinacionalke zopet zagotavljajo konkurenčnost, saj se tudi podružnice intergrirajo v tamkajšno okolje in izkoriščajo tamkajšna znanja lokalnih podjetij. V zadnjih desetletjih se je pokazalo, da je največja koncentracija tehnologije v azijskih državah, ki uspešno konkurirajo ameriškim multinacionalkam. Tako so tudi nekatera azijska podjetja postala multinacionalke in se razširila po vsem svetu.

Zaradi hitrega in nenadzorovanega širjenja tehnologije pa so nastale tudi negativne posledice. Zlasti v zadnjih letih so nekatera kitajska podjetja pričela proizvajati proizvode, ki zelo močno konkurirajo ameriškim in evropskim proizvodom. Ti proizvodi so tako imenovani piratski ali nelegalni proizvodi, saj ne upoštevajo patentov in licenc. Nastajajo istoimenski, vizualno in funkcijsko enaki proizvodi, le da so cenovno bistveno ugodnejši. Visoko izobražen kader na Kitajskem izdeluje proizvode, ki jih država ne nadzira, saj ji ti proizvodi povečujejo izvoz in

si na njihov račun ustvarja država večji kapital. Nizka delovna sila in nižji proizvodni stroški omogočajo zelo nizke cene, ki jim ostala podjetja ne morejo konkurirati. Na račun piratstva in nelegalne črne ekonomije imajo multinacionalna podjetja po svetu ogromne izgube. Večina razvitejših držav je prodajo ponarejenih proizvodov že prepovedala in določila visoke kazni, vendar so se tudi na te omejitve priatski izdelki prilagodili, saj so se spremenili le v tolikšni meri, da jih ne moremo več obravnavati kot ilegalne proizvode, temveč kot popolnoma nove proizvode, ki v svobodni ekonomiji lahko konkurirajo vsem. Tako imajo nekatere svetovne multinacionalke na ta račun ogromne izgube.

4.4 Primer multinacionake, ki vstopa na nov trg

Za zaključek bom podal še primer vstopa multinacionalke na lokalni trg. Navajam nemškega diskotnega trgovca Lidla. Lidl sodi v dejavnost diskontnih trgovin, ki ima po vsem svetu okoli 8000 prodajaln. Leta 2003 pa je Lidl vstopil na češki trg in v kratkem dosegel visoko prepoznavnost med uporabniki, saj je zelo vplival na njihove nakupovalne navade. Vplival pa je tudi na trende v segmentu tipov prodajaln. Na Češkem je od leta 2003 do 2004 Lidl odprl več kot 100 prodajaln in je najhitreje rastoča trgovska veriga na tem trgu. Po odprtju prodajaln mu je z velikim vlaganjem v oglaševanje hitro uspelo pritegniti kupce, ki so želeli kupovati izdelke po najnižjih cenah. Leto dni po odprtju trgovin je vsako drugo češko gospodinjstvo že kupovalo pri Lidlu vsaj enkrat. Tržni delež Lidla se je z enega odstotka v letu 2003 povečal na štiri odstotke v letu 2004 in njihov delež do danes samo še narašča. Z vstopom Lidla so se na Češkem spremenili trendi na področju diskontnih prodajaln, saj se je ta bistveno povečal. Na ta račun pa se je delež lokalnih hipermarketov in supermarketov nekoliko zmanjšal. Največ pa so izgubili zasebni lokalni trgovci, saj je njihov delež po vstopu Lidla bistveno padel. Po začetnem negativnem vplivu pa so se začeli kazati na Češkem tudi pozitivni vplivi, saj se je Lidl povezal z lokalnimi dobavitelji in na ta način pripomogel k razvoju nekaterih lokalnih podjetij (Finance, 2005).

Sklep

Oblikuje se nova podoba sveta, saj se kaže temeljito preoblikovanje svetovnega gospodarstva. Povečuje se izvoz, dohodek na prebivalca in tudi rast gospodarstva je bistveno hitrejša. Posledice globalizacije se zlasti kažejo v intenzivnem investiranju v informacijsko tehnologijo, s čimer se povečata produktivnost in konkurenčnost. Globalizacija se pokaže tudi pri združevanjih in nakupih, ki bodisi povečujejo tržne deleže bodisi ekonomije obsega, pokaže se tudi pri reinženiringu in prestrukturiranju podjetij, ki naj bi izboljšala procese odločanja. Hkrati pa postajajo tudi vse krajši razmiki med raziskavami in razvojem izdelkov. Globalizacija pa se pokaže tudi pri upoštevanju varstva okolja in večje občutljivosti za izobraževanje in varstvo porabnika.

Multinacionalke so glavno gonilo globalizacije, saj so raziskave že sredi osemdesetih let pokazale, da je okoli 20.000 multinacionalk proizvedlo okoli 25–30 odstotkov bruto domačega proizvoda tržnih gospodarstev. To se je do danes samo še povečalo, saj je izvoz postala glavna dejavnost nekaterih multinacionalk. Za multinacionalke ni več osrednji trg domači, temveč bolj svetovni. Tako prihaja do svetovnega združevanja, s pomočjo katerega zaradi hitrega in dinamičnega trgovanja s proizvodi, storitvami, transferom kapitala in tehnologije postajajo trgi v različnih državah vse bolj odvisni.

Multinacionalke imajo tako pozitivne kot negativne lastnosti, vendar so po mojem mnenju multinacionalna podjetja še vedno pozitivna za svetovno gospodarstvo in za ljudi. S pomočjo multinacionalnih podjetij smo prebivalci razvitih držav dobili priložnost, da po sprejemljivih cenah posegamo po proizvodih, proizvedenih na stroškovno najbolj učinkovitih lokacijah. Če bi bili ti proizvodi proizvedeni na zahodu, bi bile njihove cene previsoke. Poleg tega so multinacionalna podjetja danes postala glavni zagovornik ohranjanja okolja, predvsem iz komercialnih razlogov. V državah v razvoju so namreč edina, ki razpolagajo z drago in okolju prijazno tehnologijo in tehnologijo za odpravljanje onesnaženosti.

Multinacionalna podjetja v tujo državo prinesejo kapital, znanje in tehnologijo, ki lahko posledično poveča produktivnost lokalnih podjetij. Multinacionalke lahko v posamezni državi zgradijo določeno infrastrukturo, ki lahko koristi tako lokalnemu prebivalstvu kot lokalnim podjetjem. Tako se lokalna podjetja lahko od multinacionalk veliko naučijo, z njimi sodelujejo v poslih, prevzamejo določeno tehnologijo ali pa zaposlijo osebo, ki je bila prej zaposlena v multinacionalki. Tako lokalno podjetje pridobi bolj izobražen in usposobljen kader. Zaradi konkurenčnosti multinacionalke pa lokalna podjetja postanejo kvalitetnejša in začnejo razmišljati o internacionalizaciji.

Tako lahko povzamem, da je moje diplomsko delo prispevek k zavedanju pozitivnega vpliva multinacionalk na svetovno gospodarstvo, zlasti pa tudi na lokalna podjetja, ki lahko s pomočjo multinacionalk povečujejo svojo konkurenčnost.

Literatura in Viri

1. Barlett A. C., & Sumantra G. (2000). *Transnational management. Text, cases and readings in cross-border management*. Boston: Irwin McGraw-Hill.
2. Beck U. (2003). *Was ist Globalisierung? (Kaj je Globalizacija?)*. Ljubljana: založba Krtina.
3. Birgham, Gapenski, & Ehrhardt (1999). *Financial management. Theory and Practice*. Orlando: The Dryden Press.
4. Blomstroem M. & Kokko A. (1998). *Multinational corporations and spillovers*. Oxford: Journal of economic surveys, str. 247 –277.
5. Bogataj M. (2005). *Lidl je osvojil Češko - bo tudi Slovenijo?* Finance, 97, str. 19.
6. Crnković M. (2001). *Globalizacija za vsakogar, antiglobalizacija za redke*. Finance, 198, str. 16.
7. Čavničar M. (2003). *Globalizacija – realnost turbulentnega okolja*. Ljubljana: Naše gospodarstvo, str. 175 –195.
8. Dawar N., & Frost Tonym (1999). *Competing with Giants : Survival strategies for companies in emerging markets*. Harvard Business Review, Mar.– Apr., str. 121.
9. Dunning J. H. (1996). *Transnational Corporations and World Development*. 1st edition. London: International Thomson Business Press, str. 48 –54.
10. Dovč F. (2001). *Dobre in slabe plati globalizacije*. Ljubljana: Gospodarski vestnik, 30, 31, 36, str 8–9.
11. Farrell D. (2004). *Beyond offshoring: Assess Your Company's Global Potential*. Harvard Business Review, 82, (12), 82–90.
12. Geib P. (2005). *Post WTO China : priorities of smaller firms in a turbulent market*. Competitiveness Review, 15, (2), 121 –129.
13. Glas M. (1996). *Prispevki k politični ekonomiji*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
14. Glavač B. (2009, 14.oktober). *Globalizacijo vse bolj sovražimo*. Ljubljana: Nedeljski Dnevnik.
15. International Labour Organization, *Multinational Corporations*, najdeno 31.3.2010 na spletnem naslovu [http://actrav.itcilo.org/actrav-english/telearn/global/ilo/multinat/multinat.htm#Largest corporations](http://actrav.itcilo.org/actrav-english/telearn/global/ilo/multinat/multinat.htm#Largest%20corporations)
16. IPCC 2007 report- Intergovernmental Panel on Climate Change.

17. Jaklič A. & Svetličič M. (2005). *Izhodna internacionalizacija in slovenske multinacionalke*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
18. Jaklič A. (2006). *Razvojna vloga slovenskih multinacionalk. Teorija in praksa*, (½), 123 –144.
19. Johnson D. & Turner C. (2003). *International business: Themes and issues in the modern global economy*. London: Routledge.
20. Koražija N. (2002). *Tuje naložbe: ne toliko, kot jih potrebujemo*. Gospodarski vestnik, 2, str. 28–29.
21. Martin H. P. & Schumann H. (1997). *Pasti Globalizacije. Napad na demokracijo in blaginjo*. Dunaj.
22. Rizman R. (2008). *Globalizacija in avtonomija : Prispevki za sociologijo globalizacije*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
23. Rojec M. (2006). *Predivanje znanja iz tujih podružnic v domača podjetja. Teoretični in empirični vidiki*. Naše gospodarstvo, 52, 83 – 97.
24. Prahalad C. K. , & Lieberthal Kenneth (2003). *The End of Corporate Imperialism*. Harvard Business Review, 81, (8), 109 –117.
25. Ruzzier M. (2005). *Mednarodno podjetništvo: model internacionalizacije malih in srednjih podjetij*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
26. Sachs J. D. (2001). *Globalizem in genovski vrh*. Finance, 117, str. 3.
27. Sjekloča M. (2007). *Učinki globalnega segrevanja na ekonomijo*. Bančni vestnik, najdeno 17. avgusta na spletnem naslovu <http://www.markosj.net/segrevanje.htm>
28. Sok M. (2007). *Ali je vpliv TNI na podjetja v slovenski predelovalni industriji pozitiven?* Naše gospodarstvo, str. 28 –36.
29. Stanovnik P. (2002,11. februar). *Plusi in minusi globalizacije*. Finance. Najdeno 27.aprila 2010 na spletnem naslovu <http://www.finance.si/18135>
30. Svetličič M. (1996). *Svetovno podjetje: izzivi mednarodne proizvodnje*. Ljubljana : Znanstveno in publicistično središče, str 18, 19, 353.
31. Svetličič M. (2004). *Globalizacija in neenakomeren razvoj v svetu*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
32. Svetličič M. (2006). *Slovenske multinacionalke – včeraj, danes, jutri. Teorija in praksa*, 43, (½), 102 –122.

33. The Global 2000, najdeno 31.3.2010 na spletnem naslovu
http://www.forbes.com/lists/2009/18/global-09_The-Global-2000_MktVal.html
34. Vrhunec M. (1997). *Svet na razpotju*. Zbirka člankov in razprav III, . Ljubljana: Samozaložba.
35. UNCTAD handbook of statistics (2004, 2005). Poročilo Združenih narodov, New York: Najdeno 11.junija 2010 na spletnem naslovu
http://www.6cp.net/downloads/06helsinki_wip.pdf
36. UNCTAD handbook of statistics (2009). Poročilo Združenih narodov, New York: 16.2.2009, najdeno na spletnem naslovu 5.junija.2010
<http://www.unctad.org/Templates/Page.asp?intItemID=1584&lang=1>
37. WIR, World Investment Report (1999). *Foregin Direct Investment and the Challenges of Development*. New York: United Nations.
38. WIR, World Investment Report (2009). *Transnational Corporations, Agricultural Production and Development*. New York and Geneva.